

Є. Л. Стрельцов
*Вчений секретар Південного регіонального центру
НАПрН України, доктор юридичних наук,
доктор теології, професор*

ДЕРЖАВНИЙ СУВЕРЕНІТЕТ І СУВЕРЕНІТЕТ ОСОБИСТОСТІ: ПРОБЛЕМИ ВЗАЄМОВІДНОСИН

Є. Л. Стрельцов. Державний суверенітет і суверенітет особистості: проблеми взаємовідносин. – Стаття.

В статті розглядаються традиційні та нові проблеми взаємовідносин державного суверенітету та суверенітету особистості.

Ключові слова: суверенітет, незалежність, права та свободи особи, охорона таких прав.

Е. Л. Стрельцов. Государственный суверенитет и суверенитет личности: проблемы взаимоотношений. – Стаття.

В статье рассматриваются традиционные и новые проблемы взаимоотношений государственного суверенитета и суверенитета личности.

Ключевые слова: суверенитет независимость права и свободы личности охрана таких прав.

E. L. Streltsov. State Sovereignty and Personal Sovereignty: Problems of Correlations. – Article.

Traditional and new problems of correlation of the state sovereignty and the sovereignty of a person are under study.

Keywords: sovereignty, independence, human rights and liberties, protection of such rights.

Вступ

Поняття «суверенітет» (фр. *souveraineté* – верховна влада) у своєму загальному розумінні означає вільне від будь-яких або зовнішніх сил верховенство, панування, відсутність підпорядкованості тощо. На більш популярному рівні, поняття суверенітет часто ототожнюється з поняттями «незалежність» і «самостійність». Традиційно, поняття суверенітету вже багато років використовується, як відомо, для визначення, у першу чергу, державного суверенітету, як найважливішої невід’ємної властивості держави, що виражає верховенство, незалежність, повноту, винятковість і єдність державної влади конкретної країни.

Але динамічний суспільний розвиток, виникнення достатньо нових соціальних процесів, явищ та подій приводить до того, що

в останній час усе частіше говорять про інші види суверенітетів, наприклад, національний суверенітет, народний суверенітет та ін. А у кінці XX – початку XXI сторіччя фахівці вже більш предметно зосередились на вивченні інтересів самодостатньої особи, у зв'язку з чим тлумачення поняття «суверенітет особи», формування такого суверенітету на більш практичному рівні стає необхідним пріоритетом і важливою складовою політичного та соціально-економічного розвитку цивілізованого людства як на національному, так і на міжнародному рівнях [1, с. 4]

Однак у зв'язку з тим, що менталітет, який існує у більшості членів суспільства, все ж, як правило, оперує традиційними значеннями цього поняття, то це приводить до більш звичного розуміння поняття суверенітету, у першу чергу, як державного суверенітету, що, в подальшому, у силу об'єктивних та суб'єктивних причин, створює певні складнощі у застосуванні та практичній реалізації цього поняття. Одна з основних – це взаємовідносини державного суверенітету та суверенітету особи; співвідношення суверенітету держави з положеннями національного та міжнародного права у сфері прав людини; закріплення комплексу таких прав та їх охорона. Багато в чому неузгодженість цього, а інколи і недотриманість вже закріплених положень, спонукають вищі органи влади і судові установи на національному рівні та наднаціональні організації втручатися у вирішення виникаючих складнощів. Необхідність аналізу цієї проблеми певною мірою витікає й з основних міжнародних документів. Так, наприклад, згідно положень нещодавно прийнятої Декларації ООН «Верховенство права на національному та міжнародному рівні» від 19 вересня 2012 року, спеціальна увага звертається на необхідність сприяння усім зусиллям, спрямованим на підтримку двох основних демократичних напрямків розвитку людства: суверенної рівності усіх держав та необхідності усілякого поважання прав людини.

З чого починати?

В цьому запитанні закладений певний ценз – з якого суверенітету потрібно починати цей аналіз: з державного чи з особистого? Відомо, що абсолютним суверенітетом не володіє ніхто: ні держава, ні суспільство, ні особа. Кожний учасник спільноти, наприклад, окрема особа чи окрема держава, повинна «жертвувати» часткою своєї незалежності для загального соціального компромісу. Тому питання, яке винесено до заголовку цього підрозділу непросте, бо

відповідь на нього повинна певною мірою показати, хто домінує (теоретично або практично, формально або змістовно) або повинен домінувати у цих відносинах: держава чи особа? Це, у свою чергу, допоможе визначитися з відповіддю на запитання: де «закінчуються» права держави і особа, умовно кажучи, виходить зі сфери державної юрисдикції, а де вже «закінчуються» права особи і вона «потрапляє» у сферу юридичних повноважень держави; яким змістом наповнений суверенітет особи, а яким – суверенітет держави, як вони взаємно інтегруються тощо? У всякому разі, це буде сприяти спробі вирішення дилеми: хто «сильніший» у цих відносинах – публічний інтерес у своїй правовій оболонці або приватний інтерес, захищений спеціальними правовими положеннями. Це не тільки суто теоретичне питання. Відповідь на нього дає змогу і особі і державі, по-перше, визначити сферу своїх прав і обов'язків, а, по-друге, у межах цього застосувати певні дії з захисту свого «суверенітету», в тому числі і шляхом притягнення іншої сторони до відповідальності, обґрунтування щодо правової можливості подібних дій. Це, доречі, підкреслює, що вирішення саме цього аспекту аналізуємої проблеми повинно починатися значно раніше випадків безпосереднього притягнення до відповідальності особи чи держави. Безумовно, не потрібно вважати, що мова в таких випадках йде про якісь «антагоністичні» інститути, які тільки і планують притягнення свого «опонента» до відповідальності. Традиційним є розуміння того, що добробут держави і конкретної особи не тільки безпосередньо пов'язаний з існуванням колективних інтересів, а й з формуванням певної самостійності у всіх сферах життєдіяльності суспільства. Саме тому, на нашу думку, такий аналіз потрібно починати саме з суверенітету особи, як самостійності соціальної людини, її індивідуальної автономії, умовно кажучи, «права власності на самого себе», бо саме це повинно бути покладено у взаємовідносини особи і держави. Пріоритет особи, вплив такого її становища на характер вказаних взаємовідносин і є фактично одним з найважливіших показників демократичного стану країни та суспільства у цілому.

Можливості особи

Суверенітет особи¹ можливо розглядати у різних ракурсах. Але враховуючи значення цієї проблеми та тематику цієї публіка-

---

¹ При аналізі цієї проблеми дуже часто застосовуються як синоніми два поняття: людина та особа (особистість). Але незважаючи на їх схожість, вони, на нашу думку:

ції, він буде розглядатися в контексті його взаємовідносин з державою. Саме тут проходять грані самовизначення особи, ступінь його повної чи часткової залежності або повної незалежності від політичних реалій. З такої точки зору, суверенітет особи потрібно розглядати як результат діяльності цілісного соціального механізму і як один з основних орієнтирів процесів демократії. Тому, в першу чергу, в правовій державі, як вище зазначалося, завжди повинні визнаватися пріоритет прав і законних інтересів особи у державному будівництві та здійснюватися необхідні заходи для того, щоб вони були безпосередньо діючими. Неповага до такого положення особи у «свій» або в іншій державі дуже часто стає джерелом конфліктів різного рівня, в тому числі, і озброєних. Важливо підкреслити, що суверенність особи найбільш чітко та змістовно отримує свою фіксацію у різних правових актах, які закріплюють її права і свободи та охороняють їх від можливих порушень.

Незважаючи на те, що демократичні лідери та прогресивні сили завжди намагалися достатньо чітко затвердити такий статус особи, надати йому необхідного правового обґрунтування, реально світова спільнота звернулася до цього після Другої Світової війни. У всякому разі вважається, що в цьому сензі універсальне, первісне загальносвітове значення має Загальна декларація прав людини ООН, яку було прийнято у 1948 році [2, с. 80]. В 1996 році, до розвитку цих положень, було прийнято Резолюцію Генеральної Асамблеї ООН «Встановлення стандартів у сфері прав людини», в якій були достатньо чітко визначенні ті обов'язкові показники з прав особи, яких повинні дотримуватися держави або хоча б намагатися це зробити [3]. У Європі документом такого напрямку вважається Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, яка була ратифікована Україною у 1997 році і в якій були зафіксовані такі основні права особи: право на життя кожного охороняється законом (ст. 2); нікого не може бути піддано катуванню або нелюдському чи такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню (ст. 3); кожен має право на свободу та осо-

---

мають різне визначення. Людина, в звичайному розумінні, це жива істота, представник людського роду, індивід, який традиційно аналізується поза соціальних зв'язків. В цілому, поняття “людина” в основному висловлює біологічну сутність людського роду. В той же час особа (особистість) – це стійка система соціально значущих властивостей людини, що характеризують індивіда як члена суспільства або спільноти. Особа – це вже продукт суспільства і тому, з урахуванням змісту публікації, ми будемо в основному використовувати саме це поняття.

бисту недоторканність (ст. 5) та ін. [4, с. 266], які достатньо чітко підкреслюють саме соціальну самостійність особи.

У 60-70-х роках минулого століття почався наступний етап у забезпеченні прав і основних свобод, якій багато в чому був ініційованим новими відношеннями, які почали складатися між, умовно кажучи, владою і особою. Світовою спільнотою було звернуто спеціальну увагу на необхідність посилення соціально-правових можливостей боротьби з порушенням прав та свобод фізичних осіб та можливістю офіційного оскарження незаконних дій посадових та службових осіб. Одним з таких напрямків було створення відповідних судових установ. В зв'язку з цим 21 січня 1959 року був створений Європейський суд з прав людини, який діяв як одна із інституцій Ради Європи, яка і призначалася саме для контролю за дотриманням прав і свобод особи, закріплених у вказаній Європейській конвенції з прав людини. У жовтні 1993 року на конференції Віденського саміту глав держав і урядів держав-членів Ради Європи загальну ідею функціонування такого суду було розвинуто та було схвалено рішення про створення нового Європейського Суду з прав людини, вже як органа Ради Європи, і який почав свою діяльність з 1 листопада 1998 року.

На наступних етапах і держави теж почали безпосередньо розуміти, що такі установи повинні бути і на національному рівні. В демократичних державах це відбулося раніше, а, наприклад, в пострадянських – пізніше. Так, зараз в Україні діє розвинута система адміністративного судочинства, основне завдання якої полягає у захисті прав та законних інтересів особи в публічно-правових спорах від порушень з боку органів влади, органів місцевого самоврядування, їх службових чи посадових осіб.

В багатьох країнах також почали діяти спеціальні установи та так звані омбудсмани, які теж повинні спостерігати за додержанням прав особи. В Україні це Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, який здійснює парламентський контроль за додержанням конституційних прав та свобод особи в Україні. Положеннями Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» визначаються напрямки такого контролю: захист прав і свобод людини і громадянина, проголошених Конституцією України, законами України та міжнародними договорами України; додержання та повага до прав і свобод людини і громадянина суб'єктами, зазначеними у статті 2 вищезгаданого Закону;

запобігання порушенням прав і свобод людини і громадянина або сприяння їх поновленню; сприяння приведенню законодавства України про права і свободи людини і громадянина у відповідність з Конституцією України, міжнародними стандартами у цій галузі; поліпшення і подальший розвиток міжнародного співробітництва в галузі захисту прав і свобод людини і громадянина; запобігання будь-яким формам дискримінації щодо реалізації людиною своїх прав і свобод; сприяння правовій інформованості населення та захист конфіденційної інформації про особу та ін.

В той же час, незважаючи на зовнішню зрозумілість змісту необхідності існування суверенітету особи, серед фахівців тривають постійні дискусії щодо змістовного наповнення цього поняття, визначення його ознак, класифікації таких прав. Існують навіть різні загальні визначення цього поняття [5, с. 126-127]. В усякому разі, сьогодні є більше десяти визначень поняття «права особи» і відповідна, в залежності від змісту поняття, кількість ознак, які йому притаманні та можливості їх класифікації. Всі ці думки не є повністю суперечливими, але кожна з них має свої значні відмінності. Таке становище заслуговує не тільки звернення постійної уваги на такі визначення, а й на необхідність надання такому процесу більш прагматичної спрямованості.

Говорячи про цю політично-правову категорію, потрібно також розуміти, що незалежність, якщо її розуміти тільки як свободу від чогось або від когось, не веде до повного так званого суверенітету особи, не створює для цього реальні правові підстави. Особа не може за своїм бажанням ухилитися від контактів з навколишньою соціальною дійсністю бо, вона є об'єктивно включеною в існуючу систему взаємовідносин, що, поряд з правами та свободами, породжує і певні обов'язки.

Тому необхідність постійного забезпечення та охорони прав особи не повинно перешкоджати державі виконувати свої функції, в тому числі і примусового характеру, які можуть обмежувати права особи. Наприклад, в ст. 64 Конституції України закріплено, що права і свободи особи можуть бути обмежені у випадках, передбачених Конституцією України [6, с. 26]. Більш детальний аналіз Основного Закону України дає змогу детальніше встановити такі положення. Наприклад, таке обмеження може відбуватися при нагальній необхідності запобігання злочинів чи його припиненню та ін. (ч.3 ст. 29, ст. 31); в невідкладних випадках, пов'язаних з уря-

туванням життя людей та майна чи з безпосереднім переслідуванням осіб, яких підозрюють у вчиненні злочину (ч.2 ст.30) та ін.

Обмеження прав і свобод особи також може відбуватися при застосуванні до неї відповідних запобіжних заходів при проведенні кримінального провадження, при винесенні вироку, в якому визначаються чіткі наслідки обмеження прав і свобод особи на основі такого правового рішення та ін. Але таке обмеження основних прав та свобод особи припустимо при умові, що воно відбувається за умови чіткого збереження правових підстав та з дотриманням встановлених механізмів та процедур захисту особи та в обсязі, передбаченому основними міжнародними та національними законодавчими актами.

В цілому, процес «суверенізації» особи – це, в першу чергу, її духовне та моральне розкріпачення від політичної та ідеологічної закомплексованості та правового безправ'я. Цей процес має за свою мету відновлення у особи почуття самоповаги, гідності, впевненості в захищеності своїх прав, честі, громадського інтересу. Суверенна особа повинна бути правовою особою і мати хоча б мінімум юридичної культури для існування в громадянському суспільстві та спиратися в своїй суверенізації на комплекс існуючих правових положень. З урахуванням цього можливо сказати, що сьогодні певною мірою здійснюється юридичне забезпечення такого розвитку особи та її юридичний захист на міжнародному та національному рівнях. Відповідні положення закріплені в основних міжнародно-правових документах та національних правових актах, в цьому напрямку здійснюється діяльність різних міжнародних організацій та судових установи та ін. Таким чином, особа у змозі й особисто захищати свої права та свободи, в тому числі і в міжнародних та національних судових установах.

Можливості держави

Суверенітет держави, який виникає саме з моменту її створення, визначає її властивість самостійно і незалежно від інших держав і організацій здійснювати свої внутрішні та зовнішні функції, тобто вільно вирішувати свої справи як всередині країни, так і за її межами, у міжнародних відносинах. Суверенітет держави проявляється у верховенстві, єдності та незалежності державної влади. Верховенство державної влади характеризується тим, що державна влада за допомогою правотворчості регулює весь комп-

лекс суспільних відносин (за винятком суспільних відносин, які не регулюються правом) в державі. Верховенство державної влади всередині країни виражається також в універсальності її владної сили, яка розповсюджується на все населення та всі партії і громадські організації, які діють у цій країні. Це також підкреслюється тим, що влада має такі засоби впливу, якими ніяка інша суспільна структура не володіє. Єдність державної влади – один з основних принципів організації влади в державі, що означає існування єдиної системи органів державної влади, причому, сукупна компетенція всієї системи державних органів охоплює усі повноваження, необхідні для здійснення функцій держави. Передбачається також наявність у системі одного вищого органу, якому підконтрольні і підзвітні усі інші державні органи без винятку.

Незалежність державної влади означає самостійність держави у відносинах з іншими державами та незалежність її від усякої іншої влади всередині країни і поза її межами, а також виключне, монопольне право вільно вирішувати виникаючі проблеми.

Суверенітет держави, як відомо, за політичною спрямованістю поділяється на внутрішній і зовнішній. Причому, з формуванням світової спільноти і посиленням міжнародних організацій зовнішній, а інколи і внутрішній суверенітет держави, має відповідні зміни. Формальним суверенітет держави вважається тоді, коли він юридично і політично проголошується, а фактично це набуває сили тоді, коли він має змогу хоча б мінімально не підпадати під вплив інших держав. Кажучи про державний суверенітет, потрібно зазначити, що тут також відбуваються події, які вже відомі і при реалізації суверенітету особи, і вони можуть частково обмежувати державний суверенітет. Таке обмеження може бути примусовим і добровільним. Примусове обмеження суверенітету може мати місце, наприклад, відносно переможеної у війні держави з боку держав-переможців. Добровільне обмеження суверенітету може допускатися самою державою за взаємною домовленістю з іншими державами, наприклад, заради досягнення певних, спільних для всіх них, цілей. Добровільно суверенітет обмежується і тоді, коли держави об'єднуються у федерацію і передають їй частину своїх суверенних прав. Тема суверенітету держав вимагає постійної уваги. Особливо ця необхідність відчувається на сучасному етапі розвитку, в умовах зростаючої взаємозалежності всього міжнародного співтовариства. Інтенсивна глобалізація й активні інтеграційні процеси «вимагають»

у держав передавати свої традиційні функції і повноваження міжнародним організаціям з метою успішного вирішення регіональних та універсальних завдань, що, в свою чергу, не тільки робить достатньо помітною тенденцію розвитку міжнародної спільноти, а й вимагає створення різних за рівнем повноважень міжнародних або, як вважається, спеціальних наднаціональних установ і організацій.

Потрібно сказати, що такий, достатньо активний в останній час, розвиток наднаціональних організацій у міжнародному полі, ініціює певну дискусію. Певна частина юристів-міжнародників ставить питання щодо природи цього явища, правомірності його існування з точки зору державного суверенітету і сучасного міжнародного права [7, с. 53-54]. Тому деякі автори вважають, що взагалі суверенітет і міжнародне право виступають в якості антагоністів [8, с.151].

Але це достатньо складне питання, яке не має єдиної, погодженої позиції. Інші фахівці вважають, що міжнародне право і виникло саме тоді, коли з'явилася потреба в регулюванні відносин між суверенними державами Європи, вивільненими в свій час від верховенства папського престолу і Священної Римської імперії. Тому, на їх думку, суверенітет і міжнародне право пов'язані не тільки історично, але й органічно. Міжнародне право створюється і наділяється юридично обов'язковою силою державами завдяки володінню ними суверенною владою. За допомогою цієї влади здійснюється реалізація міжнародних норм. Зв'язок суверенітету та міжнародного права знаходить своє юридичне втілення в принципі суверенної рівності держав. Відповідно до цього принципу кожна держава зобов'язана виконувати цілком і сумлінно свої міжнародні зобов'язання. Тому існує точка зору, що саме суверенітет створює міжнародне право, і це право визнає суверенітет як свою основу і фундаментальний принцип [9, с.95].

У сучасних умовах розвитку процесів глобалізації, укріплення міжнародної співпраці, необхідності держав дотримуватися загальних принципів розвитку демократії та захисту прав особи виникають нові підходи до розуміння державного суверенітету. Наприклад, пропонується вважати, що суверенітет – це не тільки право держави і й необхідний елемент його відповідальності, а підставами для обмеження державного суверенітету є зобов'язання держав дотримуватися прав та основних свобод особи та ін.

Розгорнутий висновок

1. Складно в умовах короткої публікації провести достатньо розгорнуте дослідження цієї, мабуть, однієї з найбільш складних проблем суспільно-політичного життя. Але і викладеного матеріалу, на нашу думку, достатньо, щоб зроби певні підсумки. Так, досягнення цивілізації потребують політико-правового закріплення суверенності особи як пріоритету соціальних відносин і умов демократичного розвитку. Тільки демократія, яка орієнтується на особистість, реалізацію її прав та інтересів, є гарантом сталого розвитку соціальної системи в будь якій розвинутій країні. Суверенітет особи – це, з одного боку, об'єктивна міра її незалежності від держави і суспільства, а з іншого – визначає характер і форми її взаємовідносин з ним. Зміст такого суверенітету включає в себе такі компоненти, як володіння особою певним комплексом прав і обов'язків, можливість їх здійснення але, і відповідальність за свої дії та вчинки. Потрібно розуміти, що не держава дарує права людині, а людина сама свідомо і відповідально користується сукупністю невідчужуваних прав і свобод, даних йому суспільством, маючи при цьому і необхідну відповідальність за свої вчинки.

2. Незважаючи на необхідність подальшого якісного дослідження проблем суверенітету на різних рівнях дуже часто в сучасних умовах такої аналіз та дискусії, які відбуваються на протязі багатьох років, повторюють загальновідомі положення та визначення. Наприклад, під час обговорення цієї проблематики продовжує домінувати одна давня та дуже відома теза: особа – це вища цінність, яка існує в державі, і держава ніколи не повинна її ущемляти. Це так, але зазначена теза заслуговує подальшого розвитку та наповнення її необхідною практичною спрямованістю.

При цьому необхідно враховувати, що сьогодні вже існує декілька концепцій, які визначають взаємовідносини особистості та держави саме в контексті забезпечення та охорони прав особистості. Дві з них, а саме: етатиська та ліберальна, виходять з прямо протилежних поглядів на такі взаємовідносини. Так, якщо етатиська [10] концепція має генеральною тезою лозунг «від держави до людини», то ліберальна визначає свій «напрямок», як «від особи до держави». Є ще одна концепція – так звана теорія оптимуму, яка включає в себе можливість оптимально позитивного співвідношення між державою та особою та має своїм гаслом: особа для держави, держава для особи. Наявність таких все ж неоднакових

концепцій і не врахування цього, приводе до того, що достатньо багато загальнодержавних програм, які, наприклад, передбачають реальний вплив на поведінку конкретної особи або групи осіб, дуже часто терплять фіаско, тому, що основні положення тієї або іншої програми можуть зовсім не узгоджуватися, наприклад, з загальними соціально-правовими доктринами з того чи іншого питання, яке існує в цій країні.

3. Держава, будучи найважливішим соціальним інститутом і створеним соціально-політичною волею самих людей, не може не мати свободи дії, як необхідну умову забезпечення безпеки соціуму в цілому та окремого його члена зокрема. Тому посягання (у будь-якій формі) або реально здійснювана спроба такого посягання (замаху) з боку індивіда на інтереси (свободу) держави можуть розглядатися як посягання і на інтереси інших індивідів, що також знаходяться під захистом держави. Так само і посягання держави в особі чиновництва, правоохоронних органів на свободу волевиявлення окремого індивіда, якщо це волевиявлення не порушує цілісності соціуму, не може бути виправданим.

4. Вище зазначене положення буде досягнуто тоді, коли індивідуальна і суспільна правосвідомість (йдеться, насамперед, про «правосвідомість» держави, точніше, правосвідомість представників держави) переймуться усіма своїми раціонально – ідеологічними та емоційно – психологічними складовими розуміння і визнання свободи відносно один до одного. Найбільша складність полягає в тому, щоб, з одного боку, кожна особистість змогла б зрозуміти і визнати, що держава також «має право» на свою державну свободу (свободу, звичайно ж, обмежену легітимним законом) дій в інтересах всього суспільства, а, таким чином, і щодо самої цієї особистості. З іншого боку, держава в особі всіх своїх державних органів, в особі кожного чиновника (державного службовця), повинна офіційно визнати свободу кожної окремої особистості в якості однієї з найважливіших, цивілізаційнозначущих цінностей не тільки для даної особистості, але і для самої держави та соціуму в цілому, а тому і вважати себе покликаним (зобов'язаним) забезпечувати, захищати і охороняти цю свободу. Саме в цьому сенсі найчастіше і йдеться про дійсну правову демократичну державу.

5. Виключно важливе значення має не тільки формальне закріплення рівноправності і свободи людини і держави в позитивному праві, але і реальне здійснення цих основоположних принци-

пів. На практиці дуже часто в нормах чинного законодавства таке положення дійсно закріплено, але воно має формальний характер. У дійсності спостерігається, що мінімум дві обставини, певною мірою, дискредитують ідею балансу державної та індивідуальної «незалежності». Це, по-перше, наявність суперечностей у законодавстві (або між однопорядковими законами, або між законами та підзаконними актами), або наявність прогалин у ньому, що може привести до фактичного порушення такого оптимуму. Причому, це порушення, як вже зазначалося вище, відбувається на користь традиційно більш сильного – держави. По-друге, відсутність, у деяких випадках, чітких юридичних механізмів забезпечення рівності держави і особистості при вирішенні будь-яких суперечностей створює додаткові складнощі. Відсутність такого роду механізмів і призводить до виникнення, наростання, загострення та ускладнення вирішення різного роду таких конфліктів. Таким чином, у вирішенні завдання забезпечення оптимуму взаємовідносин між державою і людиною головне слово, на нашу думку, все-таки належить державі, але за умови, що людина буде проявляти свою стимулюючу функцію власною соціальною активністю.

Стосовно проблем, які сьогодні існують у правовому регулюванні взаємовідносин між державним суверенітетом та суверенітетом особистості, потрібно сказати, що вони мають як теоретичний, так і практичний характер. Наприклад, як вказувалось, вже існує певна тенденція, коли відбувається неоднкова інтерпретація стандартів прав особи залежно від традицій і цінностей різних цивілізацій, існуючу дискусійність щодо визначення поняття, ознак та класифікації прав особи, наявність інколи непотрібної наукоподібності, що згодом породжує не тільки теоретичні проблеми.

7. Ще одна важлива проблема пов'язана з застосуванням на практиці правових положень, які закріплюють та охороняють права особи. Багато таких положень на законодавчому рівні мають достатньо якісне закріплення, в першу чергу, в нормах матеріального права. В той же час, наприклад, в процесуальних нормах не закріплена або закріплена не чітко можливість застосування таких норм або їх застосування «компрометується» службовими зловживаннями і т.інш.

8. Свої питання до додаткового аналізу ставить і діяльність Європейського суду з прав людини та рішення, які він приймає. Наприклад: а) чи можливо розглядати суверенітет не тільки як право

держави, але і як певний елемент її відповідальності, б) чи є підставою для обмеження державного суверенітету обов'язок держав дотримуватися прав людини, в) як співвідносяться в міжнародному праві державний суверенітет і порушення прав людини та ін.

9. Коли йдеться про необхідність всілякого дотримання прав і свобод особи, в той же час потрібно розуміти, що в окремих випадках права та свободи особи можуть бути обмеженими. Але для цього потрібні необхідні правові підстави та виконання необхідних умов. Такими підставами, наприклад, в Україні можуть бути конституційні положення, які мають чітке закріплення. А необхідними умовами для цього можуть бути: законність, легітимність, винятковий і тимчасовий характер та ін.

І на міжнародному рівні й у всіх демократичних державах визнано, що забезпечення та охорона прав особистості є обов'язком держави. Існуючі нормативні акти є безпосередньо діючими і визначають ценз її функціонування, зміст та процедуру застосування правових актів, закріплюють діяльність усіх державних установ та забезпечуються системою правосуддя.

Література

1. Див.: Матузов, Н. И. К вопросу о суверенитете личности // Правоведение. – 1994. – № 4. – С. 3–14.
2. Див.: Байтин М. И. Сущность права (современное нормативное правовое понимание на грани двух веков). М.: ООО ИД «Право и государство». 2005. – 449 с.
3. Більш детальний аналіз цієї складної проблеми див., Петро Рабінович, Ольга Венецька. Міжнародні стандарти прав людини: загальні ознаки, поняття. ЮВУ, № 49 (910), 8-14 грудня 2012 р. – С. 6.
4. Див.: Міжнародне право. Підручник. Київ, Алерта, 2008. – 412 с.
5. Див.: Хантингтон. С. Третья волна демократии // Теория и практика демократии. Избранные тексты / Под ред. В. Иноземцева и Б. Капустина. М.: Ладомир, 2006. – 610 с.
6. Див.: Конституція України. – К.: Преса України, 2010. – 80 с.
7. Див.: Малько А. В., Матузов Н. Н. Теория государства и права: Учебник. М.: Издательство Норма. 2006. – 208 с.
8. Див.: Janis M. An Introduction to International Law. Boston, 1993. – 267 с.
9. Див.: Anand R. International Law and the Developing Countries. N. Delhi, 1986. – 413 с.
10. Термін «етатизм» вперше вжив президент Швейцарської конфедерації Нююма Дроз в 1896 році в своєму творі «Демократія і соціалізм держави».